

Otterøy kirke, Ytre Namdal:

Sjelden Kristus-figur fra 1200-tallet restaurert og konserververt

Kristus-figuren i Otterøy kirke er én av rundt 20 bevarte Kristus-figurer av typen flerfarget tre-skulptur fra Trøndelag. I perioden 1994-96 ble den restaurert og konserververt på NIKUs konserveringsatelier.

FÅ AV DISSE TRØNDERSKE middelalderkrusifiksene er undersøkt; det foreligger derfor hverken sikre tall over antallet eller sikre dateringer. Kristus-figuren fra Otterøy kirke representerer den tidlige epoken i norsk kirkekunst. I tillegg til å være av høy alder, er figuren sjelden med sin særpregede form.

Har tilhørt tre Otterøy-kirker

Kristus-figuren tilhører et krusifiks, men det opprinnelige korset er tapt. Dagens kors er sannsynligvis fra 1800-tallet. Den middelalderiske Kristus-figuren har tilhørt minst tre forskjellige kirker på samme kirkested på Otterøy.

Den middelalderiske kirken kan ha blitt revet tidlig i det 16. århundre, da en ny kirke sannsynligvis ble oppført på stedet.

Dagens kirke på Otterøy ble tegnet av arkitekt Grosch og innviet i 1858. Krusifikset har vært plassert på ulike steder i denne siste kirken. Dagens plassering er på toppen av altertavlen, laget av Maja Refsum i 1931.

Krusifikset i Otterøy kirke før (til venstre) og etter konserveringen. Fotos: BIRGER LINDSTAD

Konserveringsarbeidet

Konserveringsarbeidet har bestått i å undersøke og behandle krusifikset. Undersøkelsene viser at Kristus-figuren har tre overmalinger i tillegg til originale farger. Det er mulig at disse overmalingene er utført i forbindelse med at nye kirker ble bygd på Otterøy.

Krusifikset ble sist restaurert i 1930. Da ble rester av siste overmaling retusjert. Den gang ble figuren også avdekket. Sporene etter avdekkingen samt opp- og avskallinger

i malingstrukturen har resultert i en ujevn overflatetekstur som avviker fra 1200-tallets utseende og som ikke kunne endres av denne konserveringen.

Fastlegging av malingen

Behandlingen i perioden 1994-1996 har vesentlig bestått i å fastlegge ca. 90 prosent av malingen, som var løsnet, og å rense og retusjere Kristus-figuren.

Målet med restaureringen har vært å samle overflaten, slik at figurens form skulle bli mer fremtredende. Behandlingens holdbarhet vil være avhengig av klimaet ved fremtidig oppbevaring.

Laget i Trondheim?

DET ER PÅVIST at romansk skulptur er laget av en rekke løvtresorter som vokser og vokste her til lands, for eksempel or, bjørk, ask, furu, rogn, osp, eik, selje og lind. Dette kan sees som indikasjon på at de romanske krusifiksene kan være laget i Norge. For Otterøy-figures

vedkommende er det nærliggende å foreslå at den er skåret og malt i Trondheim, på Erkebisppegården eller i bygghytten ved Domkirken.

De romanske formtrekk og konstruksjonselementer dominerer på Otterøy-figuren (se neste side).

Stoffet er hentet fra

NIKU Oppdragsmelding 023

Tine Frøysaker:

«Den middelalderiske Kristusfiguren fra Otterøy kirke, Namos kommune i Nord-Trøndelag. Et konserveringsprosjekt».

DEN KORSFESTEDE Kristus med kongekrone er en krusifikstype som særlig finnes i Skandinavia. Kunsthistorikere hevder at denne krusifikstypen danner et mellomspill i korsfestelsesikonografien, mellom de barhodete og de tornebekronede Kristus-fremstillingene. Den kronede Kristus forekommer ikke blant de tidlige korsfestelsesfremstillinger, men inngår i en dommedagssymbolikk som er alminnelig i 1100-årene til langt utover i 1200-årene, da andre typer var blitt vanlige på kontinentet.

Blant de norske krusifiksene i denne bekronedede gruppen er det få som har vært gjenstand for omfattende undersøkelser. Av bekronedede Kristus-figurer med sidestilte ben har for eksempel krusifikset fra Årdal stavkirke (revet) i Rogaland vært undersøkt. Blant de bekronedede Kristus-figurene med kryssede ben har også krusifikset fra Haug kirke i Buskerud gjennomgått flere typer undersøkelser. En sammenholding av Årdal-figurens stilistiske formtrekk samt tekniske undersøkelser av treverk og polykromi har resultert i en datering til 1230-50.

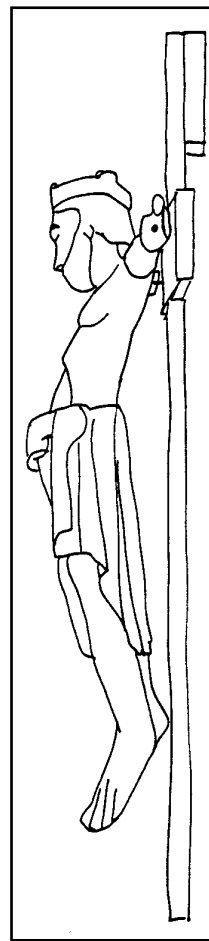
Kryssede ben regnes som et yngre formtrekk enn sidestilte. Kristus-figuren

Skandinavisk krusifikstype fra først på 1200-tallet

består av tre deler: kropp og separat påsatte armer, og armer som er festet fra baksiden av figuren. Dette er karakteristisk for tilsvarende Kristus-figurer fra før 1225.

Kristus-figuren fra Otterøy kirke har både kongekrone, sidestilte føtter, tredelt kropp og separat påsatte armer fra baksiden. De sidestilte føttene er uproporsjonalt store i forhold til resten av kroppen. Slike store føtter har også Kristus-figurene fra kirkene i Stordal (Møre og Romsdal), Rennebu (Sør-Trøndelag) og Brunkeberg (Telemark). Disse tre er datert til ca. 1200. I tillegg holdes lenkleddet på Otterøy-figuren sammen av et belte. Slike belter finnes bare på romanske Kristus-figurer.

Med formelementer som høyt sittende kongekrone på et svakt bøyd hode, skrånende lenklede holdt oppe av belte med rund fold hengende over, samt sidestilte føtter, ligner Otterøy-figuren også krusifiksene fra Giske (M. og Romsdal), datert til rundt 1200, og Værnes (Nord-Trøndelag). Siden det ikke finnes kronologisk-typologiske rekker av de bekronedede Kristus-figurene fra 1200-tallet på grunnlag av systematiske undersøkelser, er sammenligninger m.h.t. til datering usikre. Med dette forbehold vil vi anslå Otterøy-figuren til å være fra de første tiår av 1200-tallet.

Romanske og ung-gotiske formtrekk

BARE Kristus-figurens form vitner i dag om krusifiksets opprinnelige utseende, ettersom korset er sekundært og restene av figurens første fargelag er overmalt.

Kristus-figurens største høyde er ca. 83 cm, og største bredde ca. 75 cm. Største dybde er ca. 17 cm. Korsets største høyde og bredde er ca. 109 cm og ca. 90 cm.

Flest romanske trekk

Figuren har både romanske og tidlig gotiske formtrekk og konstruksjonselementer, med de romanske i flertall,

blant annet kongekrone, lett foroverbøyd hode, fire naglehull (ett i hver hånd og fot), skrånende lenklede holdt oppe av belte, og sidestilte føtter.

Ung-gotiske trekk er buet rygg og (mulige) halvåpne eller lukkede øyne.

Figuren har spor etter syv forskjellige bearbeidinger: Limdrenking, kritt-limgrundering, originale farger, første og andre overmaling, og en tredje i tillegg til retusjer fra 1930.

Gjenstandens kildeverdi er redusert med hensyn til polykromien, fordi viktige fargeområder er tapt.

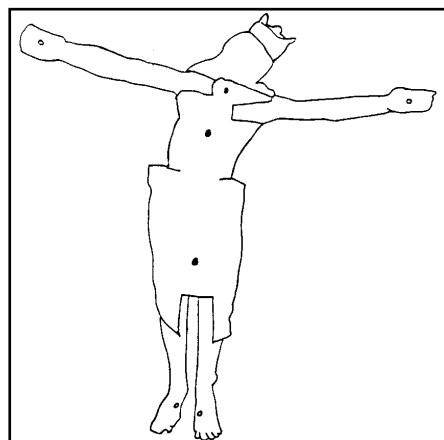
Avvik etter restaureringen

Etter restaureringen avviker Kristus-figuren i sitt utseende fra den opprinnelige polykromien, både når det gjelder tekstur og farger. Fordi figuren tidligere er overmalt, avdekket og retusjert, og fordi den har så mange skader, ville det vært nødvendig med en nesten fullstendig farge-rekonstruksjon hvis den skulle restaureres til 1200-talls polykromien; undersøkelsene av de opprinnelige fargene har da også vist at det ikke er mulig å finne alle fargedetaljer.

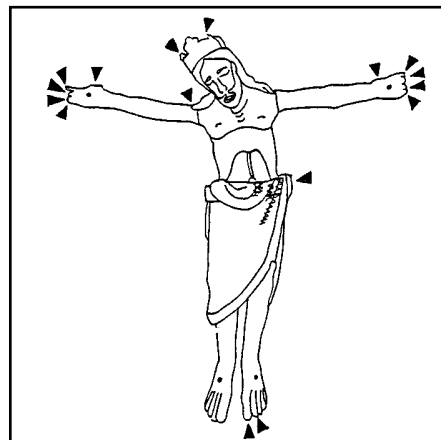
En slik eventuell rekonstruksjon ville med andre ord ikke kunne baseres på

sikre funn. I tillegg er det originale korset tapt.

All maling er festet, og overflatene på krusifiksets forside har i tillegg fått et beskyttende lag vokspasta. Så lenge krusifikset oppbevares i stabilt klima, vil malingstrukturen sitte fast til treverket, men dette vil neppe være hvis krusifikset utsettes for store klimasvingninger i fremtiden. Det finnes ikke konserveringsmidler som kan holde stiv maling fast på et underlag som beveger seg, slik treverk gjør om det utsettes for endringer i luftens relative fuktighet.

Kristusfigurens bakside.

Sprekker og tapt treverk på forsiden.